

คำสำคัญ : การศึกษารูปแบบโบสถ์ และ วิหารล้านนาในเขตภาคเหนือตอนบน

พิธีกรรม นันทวิทยา : การศึกษารูปแบบโบสถ์ และ วิหารล้านนา ในเขตภาคเหนือตอนบน ตั้งแต่ยุคฟื้นฟูอาณาจักรล้านนา ถึง ยุค
ครุภาควิชา พ.ศ. 2339 - 2481 (AN ARCHITECTURAL STUDIES OF UBOSOTS AND VIHANS OF THE NORTHERN REGION OF
THAILAND FROM B.E. 2339-2481 (1792-1938 A.D.) อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ : ผศ. สมชาติ จึงศิริรักษ์ และ รศ. อนุวิทย์
เจริญศุภกุล. 491 หน้า. ISBN 974 - 653 - 403 - 3

การศึกษาศาสนาปัตยกรรมในอาคารประเภทโบสถ์และวิหารล้านนา ในเขตภาคเหนือตอนบน ในช่วงเวลาตั้งแต่ ยุคฟื้นฟูอาณาจักร
ล้านนาจนถึงยุคของครุภาควิชา (พ.ศ. 2339-2481) มีความมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงรูปแบบของโบสถ์ และ วิหาร ที่ปรากฏขึ้นในช่วงเวลา
ดังกล่าวซึ่งผลการศึกษาที่ได้รับ จะนำมาสู่การวิเคราะห์การออกแบบโบสถ์ และ วิหารในแง่มุมต่าง ๆ คือ แผนผังวัด, แผนผังอาคาร, รูปแบบ
สถาปัตยกรรม และ ลักษณะโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม นอกจากนี้การศึกษายังมีการศึกษาถึงมูลเหตุปัจจัย และ เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์
ที่มีผลต่อรูปแบบของสถาปัตยกรรม โดยได้ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างของอาคารแบ่งเป็นอาคารประเภท "โบสถ์" จำนวน 11 หลัง และ อาคาร
ประเภทวิหารจำนวน 35 หลัง ผลของการศึกษาทำให้ทราบว่า การเข้าฟื้นฟูอาณาจักรล้านนา มีการเริ่มต้นที่เมืองเชียงใหม่เป็นอันดับแรก ซึ่ง
ส่วนใหญ่เป็นการเข้าบูรณะปฏิสังขรณ์ ซ่อมแซมอาคารปูชนียสถาน ที่มีมาก่อนการฟื้นฟูอาณาจักรล้านนา รูปแบบการสร้างอาคารโบสถ์-วิหาร
ในช่วงสมัยนี้ ยังคงยึดถือรูปแบบเดิม จนถึงช่วงปลายของการฟื้นฟูอาณาจักรล้านนา ซึ่งในช่วงนี้เองเมืองอื่น ๆ ของล้านนาได้ถูกฟื้นฟูขึ้นเป็น
ลำดับ รูปแบบของโบสถ์-วิหาร รูปแบบดังกล่าวจะปรากฏในเขตศูนย์กลางเมืองท้องถิ่นในแต่ละเมือง ซึ่งจะมีการถ่ายทอดแบบสู่เขตที่ห่างออกไป
โดยในเขตที่ห่างไกลนี้ จะพบรูปแบบที่มีลักษณะเฉพาะและมีความเป็นท้องถิ่นสูง โดยส่วนหนึ่งจะเป็นกลุ่มของชนกลุ่มน้อยที่กระจายตัวอยู่ที่
ล้านนา เช่น ไทลื้อ, ไทใหญ่, ยอง เป็นต้น และ หลังจากล้านนาได้เข้าสู่การปกครองส่วนกลาง รูปแบบของโบสถ์และวิหารมีลักษณะที่เรียบง่าย
เนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจเป็นผลทำให้การหาไม้มาสร้างโบสถ์และวิหารขาดแคลนในช่วงเวลานี้เอง ได้ปรากฏนิกายแห่งล้านนาท่านหนึ่ง
คือ "ครุภาควิชา" ซึ่งท่านได้จารึกไปทั่วล้านนา รวบรวมผู้คนร่วมทำการสร้าง, บูรณะปฏิสังขรณ์โบสถ์ และ วิหารจำนวนมากลักษณะของโบสถ์
และ วิหารที่ปรากฏขึ้นนั้น มีลักษณะที่เป็นพัฒนาการครั้งใหญ่ช่วงสุดท้ายของล้านนาที่ส่งอิทธิพลทางรูปแบบแก่สถาปัตยกรรมล้านนา ในช่วง
เวลาต่อมา

จากผลของการศึกษานำมาวิเคราะห์แล้วสามารถทราบถึงเหตุและปัจจัยทางสถาปัตยกรรมที่มีผลต่อรูปแบบสถาปัตยกรรมโบสถ์-วิหาร
ล้านนา นั้นประกอบไปด้วย

1. กลุ่มอาคารที่ยึดถือรูปแบบเดิม
2. กลุ่มที่มีพัฒนาการทางรูปแบบ และมีรูปแบบเฉพาะตน
 - 2.1. กลุ่มที่มีพัฒนาการทางรูปแบบ
 - 2.2. กลุ่มที่มีรูปแบบเฉพาะตน
3. กลุ่มอาคารที่ได้รับปัจจัยทางประวัติศาสตร์
4. การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชน

นอกจากนั้นผลจากการศึกษายังทราบถึงเหตุและเงื่อนไขปัจจัยทางประวัติศาสตร์ ที่มีผลต่อรูปแบบสถาปัตยกรรมของโบสถ์และวิหาร
ล้านนา กล่าวคือในยุคของการฟื้นฟูอาณาจักรล้านนา สภาพบ้านเมืองถูกทิ้งให้รกร้างเป็นเวลานาน โดยเฉพาะเมืองเชียงใหม่ ซึ่งมีฐานะเป็น
ศูนย์กลางทางด้านต่าง ๆ ของล้านนารูปแบบของโบสถ์ และ วิหาร ในช่วงนี้จึงเป็นการซ่อมแซมของเดิมเป็นส่วนใหญ่และการสร้างก็ยังคงยึดติด
กับรูปแบบเดิมจนถึงปลายของยุคการฟื้นฟูอาณาจักรล้านนา และ ในช่วงปลายของการฟื้นฟูเมืองอื่น ๆ ในล้านนาที่ถูกฟื้นฟูขึ้นตามลำดับ
รูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่ได้รับการถ่ายทอดอิทธิพลจากเชียงใหม่ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของล้านนา แต่มีลักษณะที่มีพัฒนาการจากลักษณะที่ได้
รับอิทธิพลมา และ ส่งต่อรูปแบบสู่เขตที่ห่างไกลจากศูนย์กลางการปกครองซึ่งในกลุ่มนี้ เป็นกลุ่มที่มีลักษณะความเป็นท้องถิ่นสูง ภายหลังเมื่อ
ล้านนาเข้าสู่การปกครองส่วนกลางนั้น จากการเข้ามาทำป่าไม้ของอังกฤษทำให้สภาพป่าไม้ในล้านนาขาดแคลนไม้ ในการก่อสร้างโบสถ์ และ
วิหาร ส่งผลให้รูปแบบของอาคารมีความเรียบง่าย

จากผลการศึกษาทำให้ทราบถึงลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารประเภทโบสถ์และวิหารของล้านนาได้ศึกษาและค้นคว้า
ต่อเนื่องไปในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียด เช่น ลักษณะของการวางผังบริเวณวัด, ลักษณะทางสถาปัตยกรรมในสกุลช่างต่าง ๆ เป็นต้น
เพื่อให้ได้เข้าถึงเนื้อหา และ แนวความคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรมล้านนา สำหรับผู้สนใจและผู้ไม่ศึกษาได้รับประโยชน์ในการศึกษาใน
เรื่องนั้น ๆ ต่อไป